

Bibó István életútjának főbb állomásai

Bibó István 1911. augusztus 7-én született Budapesten. A kortársak, pályatársak, politikusok közül sokan megemlékeznek ezekben a hónapokban Bibó Istvánról, a XX. század egyik legkiemelkedőbb magyar politikai gondolkodójáról. De megemlékezünk róla mi, könyvtárosok is, bár a közgondolkodásban Bibó István elsősorban mint jogtudós, filozófus, szociológus, politikus vagy egyetemi tanár ismert, kevésbé mint könyvtáros.

A száraz adatok mellett, a teljességre törekvően, a Bibó Istvánnal folytatott beszélgetések alapján készült politikai-életrajzi dokumentumok közül bővebben Huszár Tibor *Bibó István*¹ című kötete tárja elénk ezt a magas, államminiszteri rangig eljutó, és onnan az Egyetemi Könyvtár, a váci börtön, majd a KSH Könyvtár menedéket adó falain belüli tevékenységet, amelyből Bibó István kettétört politikai pályáját, életútját megismerhetjük.

Életének, tevékenységének legfontosabb állomásait számos lexikonban, róla szóló kiadványban megtalálhatjuk. Ezekben a kötetekben a családjára, tanulmányaira, munkahelyeire, munkásságára vonatkozó legfontosabb adatokat olvashatjuk.

Néhány fontosabb évszám Bibó István életéből. A szegedi tudományegyetem jogi karán végzett 1929 és 1933 között. 1933-ban szerzett jogtudományi és 1934-ben államtudományi doktorátust. 1946. július 24-től az MTA levelező tagja, 1949. október 31-én tanácsadó tagja lett. (Az MTA tagságát megvonták, a rendszerváltozáskor, 1989. május 9-én MTA levelező tagságát visszaállították.)²

1934 és 1938 között budapesti bíróságokon bírósági jegyzőként, 1939 és 1940 között az Igazságügy-minisztériumban előadóként dolgozott. 1940-ben jogbölcsélet tárgykörből a Szegedi Tudományegyetemen magántanári képesítést nyert, 1940–1944-ben a jogbölcsélet magántanára a kolozsvári egyetemen, 1941–1944 között törvényszéki bíróként miniszteri titkár. Ezt követően, 1945. február és 1946. július között, az Ideiglenes Nemzeti Kormány Belügyminisztériumában volt vezető, majd főosztályvezető.

1946 júliusától a szegedi egyetemen, a politikai tanszéken oktatott. Előbb egyetemi tanár, 1950. december végéig az egyetem jogi karán tanszékvezető egyetemi tanár volt.

1950-ben rendelkezési állományba helyezték, professzorságától, állásától megfosztották.

1951-től 1957-ig a budapesti Egyetemi Könyvtárban talált menedéket, ahol önálló könyvtárosként, kutatóként dolgozhatott.

1957 májusában letartóztatták, törzslapja szerint szervezkedés és hűtlenség miatt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. (1956-ban Nagy Imre második kormányának államminisztereként tevékenykedett.) 5 évet és 10 hónapot volt börtönben. 1963. március 27-én amnesztiával szabadult.³ 1971-ig, nyugdíjazásáig a Központi

Statisztikai Hivatal Nyilvános Könyvtára tudományos munkatársa volt. 1979. május 10-én Budapesten hunyt el.

Bibó Istvánt temetésén – családjának beleegyezésével – Illyés Gyula búcsúztatta, aki többek között e szavakkal búcsúzott el tőle:

„Azok nevében búcsúzom Bibó Istvántól, akik (...) úgy ismerték meg őt, (...) aki világos gazdasági, jogi és bölcséleti eszmerendszert kívánt adni egy eredeti szellemi, művészi mozgalomnak. Amelynek írói jobbára ösztönösen egy-egy katasztrófába sodort népréteg és egy katasztrófa előtt álló ország ügye mellé álltak, fölismerve és vallva, hogy van hely és kor, amidőn a nép és az igaz elválaszthatatlan szolgálata cselekvést parancsol.”

Illyés búcsúbeszédében úgy méltatta Bibó Istvánt, mint *„aki a hűség, a tudás, az önzetlen szolgálat szívós elkötelezettje, aki távozása után is vigasztunk marad...”*⁴

Nem szándékunk Bibó István életútját, máig ható, jelentős munkásságát értékelni, elemezni. Szeretnénk viszont mi is a megemlékezők sorába állni, és Bibó István, a volt kolléga előtt fejet hajtani, tiszteletünket kifejezni. Bibó István 1963. május 23-tól – véletlen egybeesése az időnek, hogy letartóztatásának 6. évfordulója napján – a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár tudományos munkatársa lett. 1971. október 31-ig, nyugdíjazásáig, életútja során a leghosszabb ideig, 9 évet dolgozott itt.⁵

A KSH Könyvtárban nem sok kézirat maradt ránk Bibó Istvántól vagy Bibó Istvánról. Ezek közül is néhány megjelent már valamelyik róla készült kiadványban.

Az itt megtalálható, a könyvtár birtokában lévő kéziratokat, Bibó István személyi anyagát most, születésének 100 évfordulóján szeretnénk e kiadványban összegyűjtve a nyilvánosság elé tárni.

Bibó István törzslapja, önéletrajza, személyi lapja, amely a KSH Könyvtárban való elhelyezkedésével kapcsolatos, Péter Györgynek, a KSH akkori elnökének címzett levél, Dányi Dezsőnek, a KSH Könyvtár igazgatójának Bibó Istvánhoz írt levele, amelyben közli a Könyvtárban való alkalmazását, a nyelvvizsga pótlék engedélyezése, a bírói ítélet előtti közszolgálati munkaviszonya beszámítását tartalmazó, Péter Györgynek szóló feljegyzés, a szakszervezet jóváhagyása, Dányi Dezső felterjesztése a korpótlék engedélyezésére vonatkozóan, Bibó István Dányi Dezső által írt munkahelyi jellemzése – azok a kéziratok, amelyek a KSH Könyvtár kéziratárában megtalálhatóak.

Milyen is volt valójában Bibó István, a könyvtáros?

Ezek az iratok talán pontosítanak néhány adatot Bibó Istvánról. Néhány mozzanatot felvillantanak itteni elhelyezéséről, munkájának megítéléséről, a vele szemben tanúsított bizalmatlanságról vagy bizalomról. Talán az adatok mögé pillantva megtudunk még valamit arról az emberről, aki kényszerű munkahelyét, börtönévei utáni sorsát méltósággal viselte. Dányi Dezső, Bibó István könyvtárossága idején a felettese, a KSH Könyvtár volt igazgatója, így nyilatkozott róla:

„... Szakmai felkészültsége, amelyet egyrészt a jogi és társadalomtudományokban való jártasság, másrészt egyetemi könyvtári gyakorlata terén szer-

zett, kiemelkedő nyelvi tudása Bibó Istvánt kivételes minőségű könyvtárossá tették.”⁶

Az 1996-ban, Szegeden a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi kara által szervezett Bibó István tudományos emlékülésen Csahók István, a KSH Könyvtár akkori főigazgatója, előadásában (*Bibó István – a „könyvtáros”*) így emlékezett rá:

„Kiemelkedő intellektusa – ami esetenként rendkívül jó humorérzéssel és anekdotamesélő képességgel párosult – mindenkire mély benyomást tett a munkatársak közül.

Mindemellett, valószínűleg neveltetése folytán, viselkedésében egy, talán azt mondhatnánk, kemény protestáns, meg nem alkuvó magatartás is érzékelhető volt (...) akit a sors szeszélye méltatlanul idesorolt, de intellektusa itt is messze világitott.”⁷

Kiegészíthetem ezeket a sorokat még azzal, hogy könyvtárunkra Bibó István mindig jó szívvel emlékezett. Ebben megerősített bennünket fia, ifjabb Bibó István is, aki többször járt könyvtárunkban. És mi, késői „kollégái” nagyrabecstüléssel és büszkeséggel gondolunk vissza a nálunk munkahelyet, menedéket találó tudós, politikus, könyvtáros Bibó Istvánra.

Könyvtárunk mostani munkatársai között senki sincs már, aki Bibó Istvánnal dolgozott volna, valamikori kollégái közül pedig sokan távoztak az élők sorából.

Szomor Kornélné, Gabika volt az, akitől többször hallottunk Bibó Istvánról történeteket, aki gyakran emlegette, hogy milyen jó kollégák voltak. Ő a hatvanas években a KSH Könyvtár idegen nyelvi dokumentátoraként dolgozott együtt Bibó Istvánnal.

Szomorné Gabika később az Országgyűlési Könyvtár dolgozója lett, mára már ő sincs köztünk, de Bibó Istvánról többünknek mesélt szeretettel. Álljon itt egy rövidke epizód tőle, amelyet Haraszi Katalin, aki az Országgyűlési könyvtárban volt kollégája Gabikának, Bibó Istvánra emlékezve a könyvtárosok IFLA-HUN levelező listáján is felidézett:

„Bibó István egy napon kopottas kék munkaköpenyében, a szokott természetességgel »létrázott« éppen, gyarapítási javaslatait autopsiával alátámasztandó. A KSH-t aznap meglátogató angol szakmai delegációt átkísérték a statisztikai hivatal híresen gazdag könyvtárába, s éppen a kutató Bibó közelében álltak meg. A kísérő nem túl szakszerű tájékoztatása hallatán Bibó nem állta meg, hogy meg ne szólaljon, udvariasan, de korrigálva a tévedéseket. A vendégek megköszönték a kommentárt, majd következett a részükről elhangzó 'poén': »úgy látszik, ezeknél a magyaroknál még a raktárosok is értenek angolul« (ne felejtjük el, hogy addigra az '56-os értelmiségi emigráció már letette a névjegyét Nagy-Britanniában is...).”⁸

Könyvtárunk pedig azáltal emlékezett meg neves munkatársáról, hogy a KSH Könyvtár új, modern közösségi és olvasótermének ünnepélyes megnyitásakor a termet Bibó István-teremnek nevezte el.

Álljon itt végezetül Bibó István *A szabadságszerető ember politikai tízparancsolatának* 10. parancsolata, megszívlelendő és megfogadandó üzeneteként nem csak a könyvtárosoknak, hanem a ma szabadságszerető emberének is:

„10. /A szabadságszerető ember/ bízik a közösség erejében, az emberek többségének tisztességében és abban, hogy ezt elegendő bátorsággal és igyekezettel érvényre is lehet juttatni, ezért a maga példájával, minden rosszhiszeműség elleni együttes és eredményes fellépéssel és minden jóhiszeműség számára a bizalom előlegezésével erősíti maga körül a közösségben s a tisztességes szándék győzelemre vihetségében való hitet.”⁹

JEGYZETEK

- 1 Huszár Tibor: Bibó István (1911–1979). Életút dokumentumokban. Bp. 1956-os Intézet–Osiris–Századvég, 1995. 757 p.
- 2 A Magyar Tudományos Akadémia tagjai, 1825–2002. Bp. MTA Társadalomkutató Központ, 2003. I. köt. 144–146. p.
- 3 Bibó István törzskönyve. Bp. KSH Könyvtár. Kézirattár
- 4 Illyés Gyula: Búcsú Bibó Istvántól. = Tiszatáj, 1979. 7. sz. 143–144. p.
- 5 Dr. Bibó István személyi anyaga. Bp. KSH Könyvtár. Kézirattár
- 6 Dányi Dezső: Feljegyzés dr. Bibó István könyvtári tudományos munkatárs megszakított szolgálati idejének beszámításáról. Bp. KSH Könyvtár. Kézirattár
- 7 Csahók István: Bibó István – a „könyvtáros”. Bp. KSH, Kézirattár
- 8 Haraszi Katalin: A száz éve született társadalomtudós és politikus. *Ifla-hun@infoserv.inist.fr*
- 9 Bibó István: A szabadságszerető ember politikai tízparancsolata. Bp. MTA Kézirattár, MS 5111/15.16

Nemes Erzsébet

Bibó István, a könyvtáros

Bibó Istvánról már életében tudták és ki is mondták, hogy nem akar ki. Fülel Lajostól Szűcs Jenőig, Németh G. Bélától Engel Pálig, Tamás Gáspár Miklóstól Kenedi Jánosig – hadd ne soroljam a neveket – a legnagyobbak közt említették. Nem a hazai legnagyobbak, hanem a világ legnagyobbjai közt. Dénes Iván Zoltán – Isaiiah Berlin legjobb hazai szakértője – Berlinnel egyenrangúnak állította. De nyugodtan mondhatunk olyan neveket is, mint Oakeshott vagy Leo Strauss, Raymond Aron vagy Golo Mann (megintcsak hadd ne folytassuk a felsorolást) – bizonyos, hogy Bibó egyenrangúként illik közéjük. És akkor még csak a politika-filozófusról szóltunk, nem említettük a politikust, 1956 éppen nem csak szimbolikus hőst és bebörtönzöttjét.